
Recenzovaný článek

Klíčové role a zájmy Pákistánu a Indie v Afghánistánu

Key roles and interests of Pakistan and India in Afghanistan

Martin Havlík

Abstrakt: Tento přehledový článek se pokouší formou analýzy podrobně charakterizovat specifické role a zájmy klíčových aktérů reprezentovaných Pákistánem a Indií v Afghánistánu. Důraz u jednotlivých aktérů v regionu Jižní Asie byl orientován na identifikaci klíčových cílů, vymezení konkrétních národních zájmů a strategií v Afghánistánu. Záměrem článku je zjistit, analyzovat, interpretovat a pochopit informace o mocenských vztazích Pákistánu a Indie ve vztahu k bezpečnostní situaci v Afghánistánu. Obsah se orientuje na rozbor vztahů Pákistánu a Indie a jejich prolínání v afghánské společnosti. Cílem není vztažení obsahu k určité generalizované teorii či známému teoretickému paradigmatu mezinárodních vztahů, ale rozebrání přehledu o významu Afghánistánu ve vztahu k Pákistánu a Indii.

Abstract: This review attempts to analyze in detail the specific roles and interests of the key players represented by Pakistan and India in Afghanistan. The focus of individual actors in the South Asian region was focused on identifying key objectives, defining specific national interests and strategies in Afghanistan. The aim of the article is to find out, analyze, interpret and understand information about the power relations of Pakistan and India in relation to the security situation in Afghanistan. The content focuses on the analysis of Pakistan-India relations and their intertwining in Afghan society. The aim is not to relate the content to a generalized theory or known theoretical paradigm of international relations, but to analyze the aspects of the Afghanistan in relation to Pakistan and India.

Klíčová slova: Proxy konflikt; bezpečnostní situace; Pákistán; Indie; Afghánistán; analýza.

Key words: Proxy conflict; Security situation; Pakistan, India; Afghanistan; Analysis.

ÚVOD

Po více než půlstoletí konfliktu nejsou Indie ani Pákistán ochotni učinit kompromis v otázce sporných území, ani nemají schopnost vzájemně si vynutit urovnání. Žádná z válek, o které v historii tyto státy bojovaly, nebyla natolik rozhodná, aby problém vyřešila jednou provždy. Takto popsáný status quo posunuje dlouhodobé pákistánsko-indické střety do pozice takzvaného zamrzlého konfliktu.

Klíčovým územím v regionu Jižní Asie je pro oba státy mimo region Kašmíru také Afghánistán, ve kterém se aktuálně angažuje i Česká republika, a to zejména přítomností příslušníků Armády České republiky působících v rámci koaličního uskupení pod hlavičkou NATO (North Atlantic Treaty Organization). Afghánistán má po staletí strategickou pozici na křižovatce obchodních cest. Poloha je nyní významnější, sousední Írán a Turkmenistán mají druhý a třetí největší rezervuár zemního plynu na světě. Afghánistán se nachází také v prostoru blízkém Čínské lidové republice (ČLR), Indii, Pákistánu a státům Blízkého a středního východu s velkými kapacitami ropy a plynu. Mezinárodní zdroje uvádějí, že trvalá neutralita země je nejlepší strategií zajištění stability v Afghánistánu a zmírnění obav hlavních zúčastněných stran regionu.

Cílem následující analýzy je pochopit význam sociální reality zkoumaných subjektů. Zjistit, interpretovat a pochopit informace o mocenských vztazích Pákistánu a Indie ve vztahu k bezpečnostní situaci v Afghánistánu. Důraz je položen na analýzu, jak se vzájemné mocenské vztahy Pákistánu a Indie prolínají a projevují v afghánské společnosti.¹

1 ANALÝZA ROLE PÁKISTÁNU A INDIE V AFGHÁNISTÁNU

S pokračujícím násilím v Afghánistánu (i v problematickém Kašmíru) a zvýšenou hrozbou teroristických aktivit militantních skupin přetrvává stále vysoká hrozba vážné vojenské konfrontace mezi Indií a Pákistánem. Konvenční střet s využitím jaderných zbraní je však aktuálně dosti nepravděpodobný a lze očekávat spíše využívání jiných nástrojů moci k prosazení vlastních zájmů jednotlivých aktérů. Po identifikaci Jižní Asie jako jednoho z epicenteru terorismu a náboženského extremismu mají globální hráči v čele se Spojenými státy americkými (USA) mít zájem na zajištění regionální stability, zamezení šíření jaderných zbraní a minimalizaci potenciálu jaderné války mezi Indií a Pákistánem.² Samotné napětí mezi Indií a Pákistánem kvaziperiodicky eskaluje v podobě přeshraničních

¹ SHEVCHUK, Zinaida. *Diskurzivní analýza*. [online]. Masarykova Univerzita, 2013 [cit. 2019-01-26]. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1423/jaro2013/MVZ453/41007279/Diskurzivni_analyza.ppt

² Council on Foreign Relations. *Global Conflict Tracker - Conflict Between India and Pakistan*. 2018. [online] [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: https://www.cfr.org/interactives/global-conflict-tracker?cid=ppc-google-grant-conflict_tracker-031116&gclid=CO7uruyKq9ECFYZLDQodhDEDyw#!/conflict/conflict-between-india-and-pakistan

přestřelek či soupeření v prosazování vlastních zájmů v Afghánistánu a také v prezentaci postoje odsuzujícího podporu terorismu.³

Pákistán je aktuálně geograficky, hospodářsky, demograficky i vojensky slabší než Indie. Ani samotná národní identita Pákistánu není příliš silná. Indie navzdory své rozloze, kulturní rozmanitosti či přítomnosti množství separatistických hnutí vybuodovala poměrně respektovanou sekulární demokracii s pocitem jednotné indické identity. Pákistán, jakožto islámský stát, je značně odlišný, s ohledem na historické konotace reprezentované vládnoucími diktaturami a také s ohledem na obyvatelstvo, jehož loajalita je více směřována směrem ke kulturním ukazatelům regionu než vůči státu.

Zjednodušeně lze tvrdit, že Pákistán drží pohromadě především islám, kriket, armáda, mocné zpravodajské služby a strach ze sousední Indie. Zajímavá je skutečnost, že navzdory všem historickým konfliktům mezi Indií a Pákistánem, obě země dodržovaly vzájemnou dohodu týkající se společného využívání vody, např. řeky Indus. Je nutné dodat, že Pákistán nemá zásadně hluboký strategický prostor na případný ústup v případě střetu s Indií. Pákistánско-indickou hranici tvoří na jihu rozsáhlé močály, na severu zase poušť a pohoří, tj. komplexně velmi náročný terén na armádní operace. V této souvislosti je z hlediska Pákistánu velmi důležitý Afghánistán, který může v případě konfliktu s Indií poskytnout Pákistánu ústupovou oblast ke zformování následného protiútoky. S ohledem na vzájemnou rivalitu Pákistánu a Indie, obě tyto země vyvíjejí svoje snahy zvyšovat vlastní vliv a formovat vládu v Kábulu.⁴

Vzájemné vztahy mezi Pákistánem a Indií jsou dlouhodobě determinovány historickými konflikty, ke kterým docházelo již od roku 1947 (po odtržení a osamostatnění Pákistánu od Indie a s ukončením britské koloniální vlády). Zevrubný popis indicko-pákistánských válek v minulosti by přesahoval rámec tohoto článku nevěnujícího se explicitně zmíněným konfliktům. Historií konfliktů se zabývá celá řada dostupné literatury. Například polská publikace *Indie – Pakistan 1971* velmi kvalitně popisuje třináctidenní válku mezi uvedenými aktéry v roce 1971.⁵ Indicko-pákistánská rivalita zůstává nadále jednou z nejvýznamnějších příčin konfliktů moderní historie mezinárodních vztahů. Mírové vyřešení základního sporu mezi Indií a Pákistánem je s velkou pravděpodobností v nedohlednu. Podle některých odborných názorů existují čtyři hlavní faktory, které brání zamrzlému indicko-pákistánskému konfliktu transformovat se prostřednictvím mírného oteplování. Jsou to především akce místních násilných nestátních aktérů, kteří ekonomicky prosperují z předmětného konfliktu, dále pak postoje veřejnosti v Indii, které jsou proti smírnému jednání v Kašmíru, nedůvěra mezi politickým a vojenským vedením v Pákistánu

³ ŠUBÍKOVÁ, Klára. *Nárůst napětí mezi Indií a Pákistánem a indický „chirurgický přesný útok“*. 2016. Security Outlines. [online] [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/report-narust-napeti-indii-pakistanem-indicky-chirurgicky-presny-utok/>

⁴ MARSHALL, Tim. *V zajetí geografie: Deset map, které vám povědí všechno, co chcete vědět o globální politice*. Přeložil Igor OTČENÁŠ. V Bratislavě: Premedia, 2017. ISBN 978-80-8159-513-4. Str. 165 – 171.

⁵ DOBRZELEWSKI, Jaroslaw. *Indie - Pakistan 1971o: Historyczne Bitwy*. Pierwsza edycja. Warszawa: Bellona, 2016. ISBN 978-83-11-14171-1. Str. 0 – 235.

a měnící se charakter místního kašmírského přístupu (především ve vztahu k možné nezávislé separaci).⁶

Na následujícím obrázku (*Obr. 1 Schématické analýzy narušitelů stability v Afghánistánu*) je názorně vidět základní podstatu mezistátních konfliktů, kdy bylo provedeno zafixování aktuální pozice charakteru aktivit analyzovaných státních aktérů, tedy Indie a Pákistánu.

Obrázek č. 1: Schématická analýza narušitelů stability v Afghánistánu

Pozice států Indie a Pákistánu byly určeny na základě vlastního pozorování (účastník několika zahraničních misí Armády České republiky) a s využitím dostupné literatury (viz například autoři MALHOTRA, WILSON, PAUL, SINGH, CHALK či MOEED). Z obrázku je patrné, že jak Indii, tak Pákistán, lze aktuálně považovat za vzájemně neusmiřitelné státní aktéry, kteří zejména v krátkodobém a střednědobém horizontu najdou velmi problematicky společnou cestu smíru a bližší vzájemné spolupráce.

Indie a Pákistán mají velký zájem ovlivnit vývoj v Afghánistánu, a to jak v zájmu prosazování vlastních geopolitických, obranných a ekonomických zájmů, tak i v tom, aby zabránily jeden druhému získat jakoukoli výhodu. Jejich konkurence však komplikuje úsilí o nasměrování Afghánistánu na udržitelnou cestu k politické stabilitě, hospodářskému růstu a regionální integraci.⁷

⁶ GANGULY, Sumit, SMETANA, Michal, ABDULLAH, Sannia, KARMAZIN, Ales. *India, Pakistan, and the Kashmir dispute: unpacking the dynamics of a South Asian frozen conflict*. 2018, Springer-Verlag GmbH Germany. AEJ - Studies on Common Policy Challenges. ISSN 1610-2932. [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/327039526_India_Pakistan_and_the_Kashmir_dispute_unpacking_the_dynamics_of_a_South_Asian_frozen_conflict

⁷ CHALK, Peter, HANAUER, Larry. *India's and Pakistan's Strategies in Afghanistan: Implications for the United States and the Region*. 2012. RAND, Santa Monica. [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2012/RAND_OP387.pdf. Str. 0 (preface).

2 ANALÝZA ROLE PÁKISTÁNU VE VZTAHU K AFGHÁNISTÁNU

Pákistán sehrál klíčovou roli při utváření současného Afghánistánu a je známo, že bez angažovanosti Pákistánu nebude ani v budoucnu možné žádné udržitelné řešení současných bezpečnostních problémů Afghánistánu. Tradičnímu myšlení pákistánské administrativy o Afghánistánu dominovaly v minulosti dva faktory. Rozdělení etnické skupiny Paštunů mezi Pákistán a Afghánistán a rivalita mezi Pákistánem a Indií, která přetrvává od přijetí zákona o nezávislosti obou zemí v roce 1947. Až do pádu režimu Tálibánu (v roce 2001) to byly v Afghánistánu hlavní faktory, které utvářely afghánskou politiku. Asi nejdůležitější ve vztazích Pákistánu s Afghánistánem a mezinárodním společenstvím, je někdy až kontroverzní přístup Pákistánu zásadně čelit útočištím, základnám a výcvikovým táborům Tálibánu na svém vlastním území. Pákistánští stratégové se domnívají, že aktivní vojenské působení proti Tálibánu by se obrátilo proti pákistánskému státu. Afghánská vláda a mezinárodní aktéři však považují základny Tálibánu za jeden z největších faktorů přispívajících k nestabilitě Afghánistánu.⁸

Silný vliv na situaci v Afghánistánu má zejména sousední Pákistán, který v osmdesátých letech poskytoval Afghánistánu značnou hospodářskou a humanitární pomoc. Mimo to přijal také téměř 4 miliony uprchlíků, podporoval politické strany a islamistické organizace. Vojenská pomoc ze strany Pákistánu byla zaměřena na dodávky výzbroje, na vojenský výcvik a na formování střediska odboje v oblasti pákistánského Pěšaváru. Pákistánské zpravodajské služby řídily v minulosti utváření hnutí Tálibán jakožto hlavní platformy protisovětského odboje.⁹

Pákistán má však s Afghánistánem také dlouhodobý teritoriální spor, a to konkrétně o společnou hranici, jejíž konečná podoba nebyla uvedenými státními aktéry doposud oficiálně ratifikována. Tato sporná otázka je pak zdrojem pákistánských aktivit, které mají významný vliv na destabilizaci bezpečnostní situace v Afghánistánu. Pákistánští představitelé jsou přesvědčeni, že jejich země je utiskována mezi dvěma znepřátelenými sousedy (tedy Afghánistánem a Indií). Rostoucí nenávist mezi Pákistánem a Indií utváří a posilují paranoii uvnitř pákistánských ozbrojených sil a také uvnitř vládnoucí reprezentace, a to zejména ve vazbě na možné vytvoření vzájemné afghánsko-indické aliance zaměřené právě proti zájmům Pákistánu. Přestože přetrvávají určité obavy Pákistánu ze stabilizace situace v Afghánistánu, dlouhodobě Pákistán profituje z vlivu a podílu na obchodu v regionu, do kterého je zapojen také Afghánistán. Významný benefit Pákistánu lze pozorovat také ve vztahu k regionálním zdrojům energií (zejména elektrické energii), kde má Afghánistán vysoký budoucí potenciál. Obavy Pákistánu jsou dále spojeny s aktivitami Indie, které se orientují na podporu protivládních militantních skupin působících zejména v Balúčistánu a Vazíristánu. V případě zmiňované problematické hranice tvořené historicky

⁸ MOEED, Yusuf. *Decoding Pakistan's 'Strategic Shift' in Afghanistan*. 2013, Sweden - Stockholm International Peace Research Institute. ISBN 978-91-85114-76-4. [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/misc/SIPRI13wcaMY.pdf>

⁹ EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-540-0. Str. 216.

Durandovou linií, má Pákistán obavy spojené s daňovými úniky při pašování zboží nejrozmanitějšího charakteru mezi Pákistánem a Afghánistánem. Úniky údajně dosahují částek mnoha miliard rupií každý rok. To, že Pákistán bojuje proti afghánskému Tálibánu údajně pouze virtuálně, dosvědčuje i to, že velmi mocná Pěšavarská i Květská šúra Tálibánu stále aktivně a neohroženě působí právě na pákistánském území. Omezená působnost a vliv pákistánské centrální vlády na situaci v oblastech FATA (Federal Administred Tribal Areas) v Pákistánu dále utváří podmínky provozování a budování výcvikových táborů nových radikálů z hnutí Tálibán. Ve vztahu k nepřátelské Indii se Pákistán dle indického tvrzení podílí také na přípravě a zejména logistické a finanční podpoře útoků směřovaných proti diplomatickým objektům Indie dislokovaných v Afghánistánu (zejména proti velvyslanectví Indie v Kábulu).¹⁰

V samotném Pákistánu v zahraničních vztazích dominuje armáda, která kontroluje všechny důležité sféry státní moci a přijímá klíčová rozhodnutí o dalším plánovaném vývoji. Vojské vedení uzavřelo strategická partnerství s národními i mezinárodními džihádistickými organizacemi a podporovalo (a pravděpodobně i nadále podporuje) jejich pronikání nejen do Kašmíru (v případě boje proti zájmům Indie), ale také do dalších oblastí, včetně sousedního Afghánistánu.¹¹ Terorismus a veškeré džihádistické aktivity v samotném Pákistánu jsou podle hodnocení indických zdrojů primárně důsledkem a výsledkem pákistánské podpory teroristických aktivit v sousedních zemích, a to především v Afghánistánu či Indii. Indie v této souvislosti podezírá zejména pákistánskou zpravodajskou službu ISI (Inter Service Intelligence), jejíž zvláštní křídlo (radikálně orientované) přímo i nepřímo podporuje konkrétní teroristické organizace v regionu podporující pákistánské zájmy.¹² Postavení pákistánské armády v pákistánské domácí a zahraniční politice je velmi významné zejména ve vztahu k problematice národní bezpečnosti a ochraně pákistánských zájmů. Pákistán v této souvislosti tvrdí, že jeho vojská doktrína je založena na principu obrany.¹³ Armáda mimo jiné hraje klíčovou roli mediátora mezi politickými lídry, politickými stranami a státními institucemi v zemi. Pákistánská armáda je hluboce zakotvena v politických, ekonomických i sociálních sférách pákistánské společnosti. Hlavním integračním faktorem armády ve vztahu k posílení její schopností a kapacit je národní bezpečnostní hrozba reprezentovaná sousední Indií a vzájemnými indicko-pákistánskými válkami v minulosti. Souhrnně lze tvrdit, že se postupem času stala pákistánská armáda hlavním nosným pilířem mocenské struktury a určovatelem pákistánské politiky.¹⁴ Pákistánská vláda je obecně založena na třech pilířích, a to právě na armádě, dále pak politikách

¹⁰ MUKHARJI Aroop, TELLIS Ashley J. *Is a Regional Strategy Viable in Afghanistan*. Washington, D.C., 2010, Carnegie Endowment for International Peace. Str. 11 – 25.

¹¹ EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-540-0. Str. 119.

¹² MALHOTRA, VP. *Terrorism and Counter Terrorism in South Asia and India*. New Delhi, 2011, Vij Books India Pvt Ltd. ISBN 978-93-80177-95-3. Str. 37, 71.

¹³ MARSHALL, Tim. *V zajetí geografie: Deset map, které vám povědí všechno, co chcete vědět o globální politice*. Přeložil Igor OTČENÁŠ. V Bratislavě: Premedia, 2017. ISBN 978-80-8159-513-4. Str. 169 – 171.

¹⁴ ALAM, Shah. *The Military's Role in Pakistan's Polity*. New Delhi – Centre for Land Warfare Studies, 2011, Knowledge World Publishers Pvt Ltd. ISBN 978-93-80502-67-0. Str. 1 – 2, 8 – 9, 21.

a byrokracii, z nichž prvně zmiňovaná armáda relativně dominuje.^{15,16} Pákistánské ozbrojené složky jsou dlouhodobě velmi úzce navázány na spolupráci s USA a ČLR, a také od těchto dvou mocností importují většinu výzbroje a dalšího vojenského materiálu, který není Pákistán schopen si sám produkovat.¹⁷ Vzájemné vztahy mezi Pákistánem a ČLR vhodně a průkazně charakterizuje následující citát čínského generála Xiong Guangkaie.

“Pákistán je čínský Izrael.”¹⁸

Pákistán se ve vojenské oblasti kontinuálně věnuje dalšímu rozvoji jaderných a raketových technologií, aby byl schopen konkurovat sousední Indii. V této souvislosti disponoval v uplynulé dekádě také poměrně vřelými vztahy se strategickými aktéry jako je ČLR, Irán, Izrael, Saúdská Arábie a USA.¹⁹ V posledních letech se ale vztahy Pákistánu zejména s USA a ČLR mírně ochlazují, a to představuje pro Pákistán jistě problémy limitující vyvažování vojenských schopností vůči Indii, umocňované dále chabou vnitropolitickou situací v Pákistánu.²⁰

Vztah Pákistánu a jeho vrcholných představitelů k formování zahraniční i domácí politiky je dlouhodobě determinován absencí širších demokratických přístupů a zásad, které jsou limitovány vojensky orientovanými diktátorskými režimy v celé historii samostatného Pákistánu a také neúspěšnými civilními vládami, které nebyly schopny omezit vliv armády v zemi a plně sekularizovat řízení státu.²¹

Populace Pákistánu je až z 96 procent tvořena muslimy, a to v odhadovaném poměru 76:20 mezi zastoupením sunnitů a šiitů.²² S ohledem na etnické propojení paštunského obyvatelstva v Afghánistánu a Pákistánu je pak logický zájem na vliv Pákistánu v sousedním Afghánistánu ve vztahu k posilování proislámsky orientovaných aktivit směřovaných primárně proti zájmům a vlivu Indie.

Zakladatel Pákistánu a pákistánský politik Muhammad Alí Džinnáh vyzval rodící se Pákistán, aby se stal sekulárním národem s muslimskou většinou, stejně jako Indie byla sekulárním národem s hindskou většinou. Pákistán však byl hnán svou orientací a okolnostmi k dimenzi, ve které se víra stala základem nacionalismu.²³ Propojení náboženství s komplexním chodem státu tak pokládá zřízení Pákistánu na úroveň obdobných zřízení

¹⁵ SINGH, Ravi Shekhar Narain. *The Military Factor in Pakistan*. New Delhi, 2008, Lancer Publishers & Distributors. ISBN 978-0-9815378-9-4. Str. 19 – 46, 108 – 110.

¹⁶ MALHOTRA, VP. *Pakistan Threat Unique*. New Delhi, 2009. ISBN 81-8465-052-6. Str. 79 – 90.

¹⁷ SINGH, M. K. *Pakistan Foreign Policy*. New Delhi, 2011. Sumit Enterprises. ISBN 978-81-8420-292-2. Str. 8, 22 – 23, 34 – 42.

¹⁸ SMALL, Andrew. *The China-Pakistan Axis - Asia's New Geopolitics*. 2015, Oxford University Press. eISBN 978-0-19-025757-6. Str. (úvod kapitoly Introduction).

¹⁹ KHAN, Feroz Hassan. *Eating Grass the Making of the Pakistani Bomb*. 2012, Stanford University Press. ISBN 978-0-8047-7601-1.

²⁰ PAUL, T. V. *The Warrior State: Pakistan in the Contemporary World*. 2014, Oxford University Press. ISBN 978-0-19-932223-7. Str. 7 – 253.

²¹ WILSON, John. *Pakistan the struggle within*. India – New Delhi, 2009, Pearson Longman, Dorling Kindersley Pvt. Ltd. ISBN 978-81-317-2504-7. Str. 1 – 12.

²² MALHOTRA, VP. *Pakistan Threat Unique*. New Delhi, 2009. ISBN 81-8465-052-6. Str. 1 – 4.

²³ AKBAR, M. J., *Tinderbox - The Past and Future of Pakistan*. 2011, India - HarperCollins Publishers. ISBN 978-0-06-213179-9.

například v kontroverzním Íránu či Saúdské Arábii. Pákistán je druhý největší muslimský stát a je také jadernou mocností. Je však vnitřně natolik roztržštěný, že je obtížné si představit, jak by se mohl vyvinout v hlavní velmoc nebo jak by mohl šířit svou moc ze zeměpisného hlediska, když je na západě ohraničen Afghánistánem, na severu ČLR a na východě Indii. Vzhledem k vnitřní nestabilitě a geografii se Pákistán vůdčím muslimským státem pravděpodobně v dohledné době nestane.²⁴

Pákistán ne příliš ochotně reflektoval ustanovení nové americké strategie²⁵ ve vztahu k Afghánistánu, že by měla být do řešení bezpečnostní situace v Afghánistánu intenzivněji zapojena Indie, a to zejména v ekonomické a rozvojové pomoci. Pákistánští představitelé dlouhodobě zdůrazňují, že Indie nemůže být nositelem a přispěvatelem bezpečnosti, když je sama zapojena do vleklých konfliktů se svými sousedy. Pákistán je přesvědčen, že právě Indie destabilizuje prakticky celý region. Indie je obviňována z vměšování se do vnitřních záležitostí sousedních států a používání terorismu jako nástroje své státní politiky. Indické aktivity v Afghánistánu zastoupené zejména příslušníky mocné zpravodajské služby R&AW (Research & Analysis Wing)²⁶ se podle pákistánské strany podílí na teroristických útocích v Pákistánu.

3 ZHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ ANALÝZY ROLE PÁKISTÁNU

Pákistánská domácí a zahraniční politika bude v krátkodobém i střednědobém horizontu poměrně dynamická s možnými zvraty. Prioritní agendou zahraniční politiky zůstane ČLR, USA, Afghánistán, Saúdská Arábie a také sousední Indie. Je potřeba však zmínit, že politická rétorika vůči sousední (z pákistánského pohledu nepřátelské) Indii zůstane téměř neměnná.

Pákistánské **zájmy** v Afghánistánu jsou reprezentovány historicky napjatými vztahy mezi Afghánistánem a Pákistánem, a to od nezávislosti Pákistánu v roce 1947. V této souvislosti jsou vzájemné vztahy determinovány následujícími fakty:

- Afghánistán odmítá přijmout Durandovu linii jako mezinárodní hranici;
- Afghánistán byl jedinou zemí, která hlasovala proti přijetí Pákistánu do OSN;
- afghánská ozbrojená militantní hnutí se rodí výhradně v Pákistánu;
- Afghánistán si činí nároky na některá území spadající aktuálně pod Pákistán;
- Afghánistán udržuje mezi obyvatelstvem proti-pákistánské nálady;
- Pákistán se v Afghánistánu v minulosti vojensky angažoval;

²⁴ FRIEDMAN, George. *Příštích sto let - Předpověď pro jednadvacáté století*. Přeložila Jana Odehnalová, 2010, Argo a Dokořán. ISBN 978-80-257-0238-3. Str. 108.

²⁵ SAWHNEY, R. K., ARUN, Sahgal, GURMEET, Kanwal. *Afghanistan a Role for India*. 2011, KW Publishers Pvt Ltd. ISBN 978-93-80502-52-6.

²⁶ KIESSLING, Hein G. *ISI und R&AW - Die Geheimdienste Pakistans und Indiens - Konkurrierende Atomachte, ihre Politik und der internationale Terrorismus*. Berlin. Verlag Dr. Koster, 2016. ISBN 978-3-89574-770-0.

- Pákistán podporoval mudžahedíny během sovětské okupace;
- Pákistán údajně založil a financuje od svého počátku radikální hnutí Tálibán;
- Pákistán údajně založil a toleruje teroristické tábory a základny na svém území;
- Pákistán nadále udržuje negativní sentiment vůči afghánským uprchlíkům.

Primární pákistánské **cíle** v Afghánistánu zahrnují:

- blokování indického vlivu v zemi;
- zabránění obklíčení a udržování ústupové strategické hloubky;
- vytvoření bezpečného útočiště pro pákistánské militantní bojovníky;
- podkopání afghánských snah a nároků na samostatný Paštunistán;
- vybudování ekonomických vazeb na středoasijské republiky;
- eliminaci vlivu jiných států (aktérů) v Afghánistánu;
- zajištění vodních zdrojů.

Pákistánská **strategie** v Afghánistánu zahrnuje:

- zahájení nezbytného jednání o afghánském usmíření s Pákistánem;
- nabídku pákistánské rozvojové pomoci a obchodních příležitostí s Afghánistánem;
- nesouhlasné stanovisko s regionální integrací Afghánistánu;
- zabezpečení středoasijských a afghánských obchodních a energetických zdrojů;
- ovlivnění USA ve vztahu k ochraně pákistánských zájmů;
- výcvik extremistů v boji proti indickým subjektům v Afghánistánu s cílem provádět útoky proti velvyslanectví Indie, konzulátům a indickým státním příslušníkům.²⁷

Přes vše uvedené jsou ale Pákistán a Afghánistán největšími obchodními partnery, mají blízká historická, náboženská a etno-lingvistická spojení a způsoby, které jsou ve své podstatě téměř neoddělitelné.

4 ANALÝZA ROLE INDIE VE VZTAHU K AFGHÁNISTÁNU

Geografická poloha Afghánistánu z něj utváří strategicky důležité místo proto, že je hlavní pevninskou trasou do Indie, což platí v dnešní době zejména pro teroristické skupiny a v minulosti pro cizí armády. Hlavní význam Afghánistánu pro Indii je však ukotven v tom, že Afghánistán tvoří strategicky významnou týlovou základnu Pákistánu (úhlavního nepřítele Indie). Je potřeba reflektovat, že právě nenásilný a stabilní Afghánistán řízený liberální a demokratickou vládou z Kábulu, by umožnil Indii vymanit se ze svého historického údělu na severozápadní hranici, a současně by zpochybil nároky Pákistánu na své západní hranici. S ohledem na uvedené zájmy proto Indie v osmdesátých letech podporovala pro-sovětskou afghánskou vládu Muhammada Nadžibulláha a také nedávný režim prezidenta Hamída Karzáiho (2004 až 2014). Můžeme tvrdit, že se v regionu Jižní Asie projevuje bipolární soupeření mezi Pákistánem a Indií, kdy mezi dvě hlavní

²⁷ CHALK, Peter, HANAUER, Larry. *India's and Pakistan's Strategies in Afghanistan: Implications for the United States and the Region*. 2012. RAND, Santa Monica. [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2012/RAND_OP387.pdf. Str. 25 – 32.

bojiště patří území sporného Kašmíru a právě Afghánistán. V této věci však nejde o střet mezi ideologiemi, ale výhradně o střet mezi hinduisticky orientovanou sekularizovanou společností a muslimskou populací.²⁸

Vztahy mezi Indií a Afghánistánem se stále zlepšují, a to zejména od zvolení a nastoupení vlády bývalého prezidenta Hamída Karzáiho (od roku 2004). V této souvislosti je velmi zajímavé, že se mnoho klíčových funkcionářů tehdejší vlády prezidenta Karzáiho (včetně Karzáiho samotného) účastnilo speciálních kurzů či studií přímo v Indii. Indie dlouhodobě pomáhá Afghánistán v různých oblastech, jako je například infrastruktura, vzdělání, zdravotní či sociální péče. Indie se zapojuje do mnoha projektů, a to včetně rekonstrukce dopravní a elektrické infrastruktury, výstavby vládních budov či rekonstrukce mešit a škol. Historicky se Indie orientovala spíše na podporu tádžického etnika v Afghánistánu a preferovala multietnickou koalici v čele vedení země. Naproti tomu podpora ze strany Pákistánu byla a je primárně orientována směrem k paštunské majoritě.²⁹

Indické zájmy v Afghánistánu jsou propojeny s historicky zakořeněnou rivalitou mezi Indií a Pákistánem, kdy se právě území Afghánistánu a vztahy s touto zemí stávají důležitými faktory. Snahou Indie je, jak bylo zmíněno výše, podporovat vládu Afghánistánu a potlačovat vliv případných extremistických radikálních skupin založených na islámských tradicích. Tyto skupiny jsou pak logicky afilovány k sousednímu Pákistánu a pravděpodobně také podněcovány právě k útokům na indické zájmy, a to nejen na území Afghánistánu. Cílem Indie je tedy podporovat utvoření a stabilizace nezávislého, spojeného, mírumilovného, multietnického Afghánistánu bez extremistických skupin (Indie se snaží zamezit návratu Tálibánu k moci a podporuje také eliminaci al-Kájdý). Dále Indie preferuje posílení vzájemných ekonomických vazeb a společného obchodu v regionu s dlouhodobými společnými cíli. Aktivně se Indie podílí na podpoře rozvoje, výstavby a výcviku afghánských bezpečnostních sil, které by v budoucnu měly zaručit nezávislost a stabilitu bezpečnostní situace v Afghánistánu. V této souvislosti Indie dlouhodobě podporuje přítomnost, angažovanost a aktivní zapojení spojeneckých vojsk v čele s USA v Afghánistánu. Indický narativ ve vztahu k Afghánistánu podporuje také partikulární zájmy a zahraniční politiky Íránu, Ruské federace či středoasijských republik. Naopak postoj k Pákistánu je velmi kritický a nepřekvapivě nepřátelský.³⁰

Většina Indů vidí sousední Pákistán, na západě, jako hrozbu. Na otázku, jak vážné nebezpečí představuje Pákistán pro Indii, asi tři čtvrtiny respondentů v Indii (76 %) sdělilo, že Pákistán je hrozbou, včetně 63 %, kteří tvrdili, že se jedná o velmi vážnou hrozbu. Pouze 7 % dotázaných Indů nevidí Pákistán jako nebezpečí pro jejich zemi.³¹

²⁸ KAPLAN, Robert D. *Pomsta geografie: co mapy vyprávějí o příštích konfliktech a boji proti osudu*. V Praze: Bourdon, 2013. ISBN 978-80-905173-6-3. Str. 235 – 241.

²⁹ MEHER, Jagmohan. *Afghanistan - Dynamics of Survival*. India - New Delhi, 2007. Kalpaz Publications. ISBN 81-7835-640-6. Str. 193 – 195.

³⁰ MUKHARJI Aroop, TELLIS Ashley J. *Is a Regional Strategy Viable in Afghanistan*. Washington, D.C., 2010, Carnegie Endowment for International Peace. Str. 27 – 37.

³¹ KAT, Delvin. *A Sampling of Public Opinion in India - Optimism persists, but concerns about terrorism and Pakistan loom large*. Pew Research Center. [online]. 2019 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.pewglobal.org/2019/03/25/a-sampling-of-public-opinion-in-india/>

Účinná politicko-vojenská strategie Indie vyžaduje, aby politické a vojenské vedení země vyřešilo rozdílné vize, stanovilo priority strategických akvizic a posílilo spolupráci mezi civilními a vojenskými subjekty, aby se zajistilo, že se vzájemně podporují.³² Indie tvrdí (tak jako Pákistán), že její vojenská doktrína je založena na principu obrany.³³

Na doplnění je vhodné zmínit, že Indie mimo zmiňovaný Pákistán považuje za významnou bezpečnostní hrozbu také sousední ČLR. Za zajímavý (i když poměrně radikální a obviňující) termín z pohledu Indie je tzv. *Talibanizace Pákistánu*, kdy jde podle indických akademiků o radikalizaci celé pákistánské společnosti ve vztahu k existenci islámského hnutí Tálibán, a to jak na pákistánském území, tak rovněž i v sousedním Afghánistánu. Pojem *Talibanizace* v sobě zahrnuje fanatismus, fundamentalismus, netoleranci, nátlak či posilování džihádistické kultury.³⁴

Afghánistán determinuje svou geografickou polohou i historickými konotacemi nejen analyzovaný Pákistán a Indii, ale také státy Střední Asie (Uzbekistán, Turkmenistán, Tádžikistán, Kyrgyzstán a Kazachstán). Uvedené státy Střední Asie jsou v komparaci s Pákistánem či ČLR pro Indii daleko přijatelnějšími partnery, a to nejen v oblasti ekonomické spolupráce.³⁵

5 ZHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ ANALÝZY ROLE INDIE

Hlavní faktory determinující obavy Indie z Pákistánu, a to ve vztahu k Afghánistánu jsou následující:

- údajné využívání afghánských radikálů (podporovaných ze strany Pákistánu) k aktivitám proti indickým objektům v Afghánistánu a v problematickém Kašmíru;
- obavy Indie o ilegální šíření zbraní z bojišť v Afghánistánu do Pákistánu a zejména do problematického Kašmíru;
- snaha Pákistánu omezit a úplně eliminovat vliv Indie v Afghánistánu, jakožto ve strategickém prostoru a na důležité křižovatce (nejen obchodní) mezi Střední a Jižní Asií;
- aktivity pákistánské zpravodajské služby ISI údajně podněcující teroristické působení v celém regionu a destabilizující situaci v Afghánistánu.

Neústupnost indické vlády v otázce Kašmíru je částečně propojena také s indickými zájmy v Afghánistánu, a zejména s prosazením demokratické afghánské vlády do čela státu a potlačení všech radikálních organizací loajálních Pákistánu. Případná ztráta Kašmíru

³² MUKHERJEE, Anit. *Fighting Separately: Jointness and Civil-Military Relations in India*. 2017, Journal of Strategic Studies, Volume 40. Str. 6 – 34. [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2016.1196357?scroll=top&needAccess=true>

³³ MARSHALL, Tim. *V zasetí geografie: Deset map, ktoré vám povedia všetko, čo chcete vedieť o globálnej politike*. Přeložil Igor OTČENÁŠ. V Bratislavě: Premedia, 2017. ISBN 978-80-8159-513-4. Str. 169 – 171.

³⁴ SATISH, Kumar. *India's National Security*. 2010, New Delhi, Routledge. ISBN 978-0-415-57141-8. Str. 34 – 36, 196 – 202.

³⁵ ATTRI, Ashok Kumar. *India and Central Asian Republics*. 2010, New Delhi, Regal Publications. ISBN 978-81-8484-082-7. Str. 31, 41 – 43, 66 – 73.

by byla podnětem dalším etnickým a náboženským menšinám, aby se domáhaly nezávislosti, což by nakonec mohlo v nejpesimističtější variantě vést až k rozpadu Indie.³⁶

Indie vnímá Afghánistán jako strategicky významnou regionální zemi, ve které se snaží prosazovat **zájmy**, které jsou vymezeny následujícími fakty:

- Afghánistán považoval za vlády prezidenta Karzáiho Indii za nejbližšího partnera Afghánistánu;
- Indie se snaží dlouhodobě investovat do budoucnosti a rozvoje Afghánistánu;
- Indie se podílí na školení afghánských diplomatů či úředníků;
- ze strany Indie existuje pestrá nabídka stipendií a projektů pro stavební infrastrukturu (dálnice do přístavu Chabahr v Íránu), nemocnice, přehrady (přehrada Salma), školy atd.;
- Indie podporuje vybraná afghánská politická uskupení a její členy;
- v roce 2011 byla uzavřena dohoda o strategickém partnerství mezi Indií a Afghánistánem;
- Indie zabezpečuje výcvik příslušníků afghánských bezpečnostních sil v zařízeních v Indii;
- Indie darovala v uplynulých letech afghánskému letectvu několik vrtulníků;
- na počátku roku 2019 bylo mezi představiteli Afghánistánu a Indie podepsáno více než deset memorand o porozumění.

Mezi hlavní indické **cíle** v Afghánistánu patří:

- zabránění terorismu a dalších útoků směřovaných proti Indii;
- podkopání vlivu Pákistánu a hnutí Tálibán na dění v Afghánistánu;
- podpora vytvoření stabilní, demokratické a mnohonárodnostní afghánské vlády;
- prezentace regionální síly a demonstrace globálních zájmů;
- získání nových energetických zdrojů potřebných k podpoře růstu a modernizace vlastního hospodářství (např. projekt TAPI³⁷).

Indická **strategie** v Afghánistánu zahrnuje:

- politický a diplomatický vliv;
- podporu demokratické afghánské vlády;
- zřízení a posílení indické diplomatické přítomnosti;
- podporu mírového usmíření a mírových rozhovorů ve vztahu k Afghánistánu;
- poskytování rozvojové pomoci;
- posilování a rozvíjení ekonomického vlivu a surovinové diplomacie;
- regionální řešení afghánských problémů v oblasti bezpečnosti a stability;
- využívání „soft“ i „hard“ nástrojů moci;
- poskytování vojenské pomoci.³⁸

³⁶ HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací – Boj kultur a proměna světového řádu*. 2001, Rybka Publishers. ISBN 80-86182-49-5. Str. 285.

³⁷ Turkmenistan – Afghanistan – Pakistan – India (TAPI) Gas Pipeline Project. [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkmenistan-afghanistan-pakistan-india-tapi-gas-pipeline-project/>

³⁸ CHALK, Peter, HANAUER, Larry. *India's and Pakistan's Strategies in Afghanistan: Implications for the United States and the Region*. 2012. RAND, Santa Monica. [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2012/RAND_OP387.pdf. Str. 11 – 22.

ZÁVĚR

Z historického pohledu Indie představuje sousední Pákistán mnohem více než jenom protivníka vyzbrojeného jadernými zbraněmi či údajného sponzora regionálního terorismu. Pákistán, jako islámská republika, nemluvě o radikálních elementech podporovaných pákistánskou vládou a bezpečnostními složkami, představuje pro Indii v některých ohledech zasažení významných liberálních základů, na kterých je Indie založena. Skutečnost, že strach Indie z Pákistánu (a recipročně samozřejmě i naopak) je zcela reálný a opodstatněný, není v dnešní době pro nikoho překvapením. Indie by dle názorů odborníků s velkou pravděpodobností dokázala sousední Pákistán v klasické konvenční válce porazit, nicméně při použití jaderných zbraní by se vojenská převaha Indie velmi pravděpodobně potlačila a dopad rozsáhlého konfliktu na regionální bezpečnost nelze objektivně příliš predikovat. V případě využívání teroristických aktivit či jiných podvratných akcí kteroukoliv potenciální stranou konfliktu (tedy využití asymetrického způsobu boje) se bude každý regionální zainteresovaný státní aktér jen velmi obtížně a efektivně bránit.

Je velmi pravděpodobné, že v krátkém i střednědobém horizontu nevznikne plně udržitelný mezinárodní program afghánské bezpečnosti, který budou všichni významní regionální aktéři podporovat. Tento předpoklad bude nadále posilovat regionální rivalitu rozdělenou odvěkými etnickými i náboženskými hranicemi. S určitou (i když aktuálně poměrně nízkou) pravděpodobností by mohlo v krajním případě dojít i k tomu, že Pákistán ovládne pašunský jih země, Indie, Ruská federace a případně ČLR budou podporovat etnicky heterogenní sever Afghánistánu.³⁹

V kontextu obsahu tohoto odborného článku je vhodné zdůraznit, že jednotliví analyzovaní aktéři jsou na otázky obrany, bezpečnosti a zejména suverenity a svrchovanosti velmi citliví, což bývá velmi často zdrojem vzdušných propagand vůči potencionálnímu nepříteli. Primárním cílem Pákistánu i Indie může být s velkou pravděpodobností především destabilizace institucionálního prostředí nepřítele, a to nejen na jeho vlastním území, ale také ve sporném Kašmíru či v Afghánistánu. Například Pákistán vynakládá údajně značné finanční prostředky na zlepšení možností a dosahu digitálních médií, rozšíření průniku a působnosti svých zpravodajských služeb či na zajištění financování zahraničních i domácích politických hnutí s cílem ovlivnění cílového obyvatelstva ve vztahu k Indii. Obdobné aktivity ve vztahu k Pákistánu zcela jistě podniká také samotná Indie. Tyto a další nástroje moci (vhodné použít například škálu používanou v rámci NATO pod zkratkou DIMEFIL⁴⁰, která v sobě zahrnuje nástroje diplomatické, informační, vojenské, ekonomické, finanční, zpravodajské a právní) reprezentují fenomén hybridního působení ve vztahu k prosazování vlastních zájmů a zahraniční politiky, a to pomocí otevřených i skrytých koordinovaných aktivit.

Afghánské operační prostředí (na kterém se určitým omezeným způsobem snaží prosazovat své zájmy Pákistán i Indie) lze v určitém pohledu chápat jako takzvaný proxy

³⁹ KISSINGER, Henry. *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2016. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-335-0. Str. 322.

⁴⁰ DIMEFIL ~ Diplomatic, Information, Military, Economic, Financial, Intelligence, Legal.

prostor, který je využíván pro vedení asymetrické nekonvenční proxy války mezi dvěma aktéry na výsoštném území třetího státního aktéra. Tímto tak zúčastněné strany konfliktu eliminují možnosti ekonomických sankcí a dalších negativních reakcí ze strany mezinárodního společenství, a to i přesto, že občas některá světová mocnost na tyto aktivity reaguje (avšak zejména diplomaticky). Dalším důležitým atributem proxy války je to, že jsou zainteresovaní státní aktéři (zejména tedy Pákistán) zastoupeni jinými subjekty (nestátními aktéry), které provádějí konkrétní bojové akce vůči subjektům a zájmům hlavního státního rivala.

Autor: *Mgr. Ing. Martin HAVLÍK, Ph.D., MBA, MSc. Pracovník Ministerstva obrany České republiky. Specializuje se na zpravodajskou problematiku, zejména pak na oblast technických zpravodajských disciplín, informačních a kybernetických operací jakožto nedílné součásti hybridního působení státních i nestátních aktérů. Mimo uvedené se dlouhodobě zaměřuje na analýzy bezpečnostních hrozeb a rizik v oblastech konfliktů (především v Asii) s dopadem na obranu a bezpečnost České republiky.*

Jak citovat: HAVLÍK Martin. Klíčové role a zájmy Pákistánu a Indie v Afghánistánu. *Vojenské rozhledy*. 2019, 28 (4), 018-031. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerohledy.cz.